

527—553) található tanulmányok. Jankuhn és Johansen cikke a magyar viszonyoktól túlságosan messze eső területre vezetne el, ezért ezek részletes bemutatását elhagyhatjuk, Ludat tanulmánya pedig lényegében egy már korábban ismertetett munkájának megállapításait ismétli meg (Tanulmányok Budapest múltjából. XIII. köt. 1959, 605.).

*

Talán nem túlzunk, ha befejezésül azt állítjuk, hogy a nyugati történetkutatásban a városok keletkezése kérdésében bizonyos fordulat szemtanúi lehetünk. Az elmúlt évtizedekben elsősorban jogtörténészek foglalkoztak ezzel a kérdéssel, s Planitz munkáinak igen nagy volt a hatása. De mivel elsősorban a jogtörténet és a topográfia oldaláról közelítette meg a városfejlődés kérdését, kihívta a gazdaságtörténészek egészségesnek mondható kritikáját. Ez a kritika nyilvánult meg a Handbuch der Staatswissenschaft új kiadásának (1956) „város” címszavában is, amelyben C. Birkmann mutatott rá arra, hogy a város elsősorban centripetális népmozgalom központja, s csak másodsorban a kulturális jelenségek vonzója. S ha ő még úgy vélte, hogy hozzá kell tennie: csak másodlagosan tekinthető a város a munkamegosztás következményének, akkor ugyanebben a kötetben Ennen a középkori városról szólva már a népszaporodás és a vele kapcsolatos áruszükséglet-emelkedésnek is kifejezést adott. Aligha lehet kétséges, hogy a városok kialakulásának kérdése a közeljövőben a gazdaságtörténeti kutatás tárgyává fog válni, s talán nagyobb súlyt fektet majd az európai város kérdésének általánosabb keretekbe való beillesztésére is.

Fügedi Erik

Zakariás G. Sándor: **Budapest. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata.**
Bp. 1961

A város műemlékeinek keletkezése, léte és megszűnése, pusztulása és pusztítása velejárója a város életének. Amint a műemlékek nem vizsgálhatók a város történetéből kiszakítva, éppen úgy a várostörténész sem hagyhatja figyelmen kívül a műemlékek keletkezését, sorsát, múltját.

E gondolatok jegyében forgatjuk Zakariás G. Sándornak Budapest művészeti emlékeiről készült kistopográfiáját. A mű Genthon István Magyarország műemlékei c. 1951-ben megjelent könyvének — melynek budapesti része ugyancsak Zakariás G. Sándortól származik — továbbfejlesztéseként készült Magyarország művészeti emlékei c. háromkötetes műve harmadik köteteként jelent meg, amely kizárólag a főváros emlékeit öleli fel, s mint ilyen, önálló alkotásként is figyelembe jön.

A szerző a fennmaradt budapesti művészeti emlékeket, s ezek közül elsősorban az építészeti műemlékeket és közterületi szobrokat, emlék-

műveket a főváros jelenlegi államigazgatási területbeosztásának megfelelő csoportosításban, tehát igazgatási kerületenként, s ezen belül az utcák (utak, terek stb.) neve szerinti alfabetikus, az utcákon belül pedig házszám szerinti sorrendben tárgyalja.

A várostörténésznek megnyugvással kell megállapítania, hogy a szerző nem csak azt tekintette műemléknek, s ennek megfelelően nem csak azt írja le, amit az építésrendészeti igazgatás a hatósági műemlék-jegyzékbe felvett, hanem azt is, amit a város története és az építés óta eltelt ötvenesztendő távlat után művészeti érték szempontjából megemléítésre érdemesnek ítélt.

Az egyes műemlékek leírása általában három részből áll. A műemlék tárgyi meghatározásával bevezetett építészeti leírást és stílusmeghatározást a műemlék történetének tömör ismertetése követi, s rendszerint ebbe foglalva találjuk a leírt emlékekkel kapcsolatos várostörténeti érdekességű és értékű adatokat. Minden egyes műemlék ismertetése után a forrásokat — melyek közt igen sok levéltári forrás is szerepel — és a leírt emlékre vonatkozó — sajnos nem teljes — irodalmat találjuk.

A leíró részt bevezető tárgyi meghatározás leltárszerű megfogalmazása stilisztikai érzékünket erősen zavarja. Ezt azonban kellemes változásként felejteti el az emlékekhez kapcsolódó kulturális és várostörténeti adatoknak figyelmet lekötő gazdagsága. A várostörténész számára a műnek ez a tulajdonsága emeli értékét.

A szerző — hogy csak példákat emeljünk ki — éppúgy megemlíti egy-egy épületről, hogy időnként milyen célra használták (Akadémia utca 1. sz. épületben 1848-ban milyen minisztériumok voltak), mint azt, hogy melyik házban lakott hazánk valamely nevesebb egyénisége (Majakovszkij u. 47-ben Krúdy Gyula, Nádor utca 20. sz. házban Liszt Ferenc), melyik épületben volt Irinyi János gyufagyára (Nyár utca 17.), hol alapították a Nyugat-ot (Nádor u. 22.), hol volt első szerkesztősége (Mérleg utca 9.), melyik házban volt patika, ismertebb kávéház, fogadó, szálloda vagy cukrászda.

Zakariás G. Sándor fővárosunk említésre méltó építészeti emlékei közé sorolja a budai hegyvidék nyaralási célból épített több épületét, amivel Budapest várostörténetének, elsősorban történeti topográfiájának eddig eléggé elhanyagolt területére hívja fel a figyelmet.

A fővároshoz 1950-ben csatolt peremkerületek műemlékeinek mind építéstörténetéről, mind kultúrtörténetéről kevesebb adatot találunk. Annak ellenére, hogy e települések a fővárossal nem azonos — és egymástól is eltérő — fejlődésen estek át, de mert végül mégiscsak összeölelkeztek Budapesttel, helyes lett volna, ha Budapest művészeti emlékeinek a várostörténetírásba áthajló leírásában az itt található műemlékek tüzetesebb vizsgálat alá kerültek volna annak ellenére, hogy jelentőségük kisebb, mint Budapest közismert műemlékeié.

Az illusztrációként mellékelt 310 fénykép felöleli a legjelentősebb művészeti emlékek közül főképp az építészeti emlékeket, s dicséretére válik a felvételek készítőinek, hogy több épületről újszerű, s az eddigiek-

nél jobb, beszédesebb felvételekkel gyarapították fővárosunk műemlékeinek fényképtárát.

A könyv végén találjuk a különféle mutatókat. A névmutatóban a műemlékek alkotóit szakmák szerinti csoportosításban kapjuk. Külön csoportban sorolja fel a szerző a műemlékeket feltáró ásatókat és régészeket, külön a műemlékekkel kapcsolatba került írókat, színészeket, tudósokat, zenészeket, megint külön az eddigi csoportokba nem sorolható, a szövegben előforduló személyek neveit. Hasznos gondolatot valósít meg az ikonográfiai mutató. A nagy körültekintéssel elkészített helynévmutatót a várostörténész számára kiváltképpen hasznossá teszi, hogy a szerző az egyes utcákat (utakat, tereket stb.) nem csak jelenlegi, hanem korábbi elnevezésük szerint is beillesztette.

Zakariás G. Sándor nemcsak fővárosunk múltjának újabb jól sikerült dokumentumgyűjteményét és a hivatalos műemlékvédelem munkaeszközét nyújtotta, hanem a várostörténésznek is jó kézikönyvet adott. Mint ilyen pedig egyben figyelmeztető is egy budapesti — legalábbis a történeti városrészekre kiterjedő — átfogó, az új kutatások eredményeit is feltáró háztörténet megírására, amelyben a tulajdonosváltozásoktól a ház koronkénti rendeltetésén keresztül, a házban volt intézmények, hivatalok, jelentősebb üzletek, műhelyek ismertetéséig és nevesebb lakóinak, a házhoz kapcsolódó történeti és kulturális adatoknak felsorolásáig mindent megtalálunk, ami a házzal összefügg.

Rózsa Miklós

Soproni Szemle. Helytörténeti folyóirat IX—XIV. 1955—1960.

Kiadja: Sopron város tanácsa. Szerkeszti: Csatkai Endre

Mikor 1955-ben több mint tíz esztendőszünetelés után, Sopron város tanácsa ismét megindította a Soproni Szemlét, Sopron város kedvelőinek széles köre, s köztük nagy számban történészek is örömmel vették tudomásul ennek a „nagy múltú” folyóiratnak újramegjelenését. A Soproni Szemle nagy múltja valójában nyolc évfolyam. 1937-ben indította meg Heimler Károly, az akkori Városszépítő Egyesület elnöke, „bízó szívvel, de egyben a soproni ember hagyományos megfontoltságával”. 1944-ben a német megszállás idején saját elhatározásukból beszüntették a megjelenését. Ez alatt a nyolc esztendő alatt a Soproni Szemle cikkei és közleményei csak a tudomány érdekeit tartották szem előtt, bátran elzárkóztak minden más, a tudományos igazságot a napi politika szolgálatába állító törekvésektől. A német terjeszkedés éveiben ezért szerkesztették és tartották fenn a Szemlét „a soproni ember hagyományos megfontoltságával”, s ez a magatartás és a nyolc évfolyamban megjelent tanulmányok és közlemények adatainak a tömege biztosította ennek a fiatal folyóiratnak a „nagy múltat”.

A hagyományos megfontoltság 1945 után Sopronban is új értelmet nyert. Az új Soproni Szemle beköszöntőjében Csatkai Endre szerkesztő